

1267627389. **6.** *Гжесковья А.* Право на аборт (пер. В. Тимофеевой) // Лексикон. – С. 649-656. **7.** *Гудима Д.* До характеристики сучасного поняттєвого апарату людинорозуміння у науці // Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): Мат-ли 1-го всеукр. круглого столу (м. Львів, 16-17 вересня 2005 року). – Львів: Край, 2006. – С. 103-127. **8.** Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (N 2802-ХІІ (2802-12) від 19.11.92, ВВР, 1993, N 4, ст.20) // Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. **9.** Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (із змінами, внесеними згідно із Законом N 1759-VI (1759-17) від 15.12.2009, ВВР, 2010, N 9, ст. 76) // Електронний ресурс: Офіційний сайт Верховної Ради України. / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>. **10.** *Іванов Н.Г.* Аномальний суб'єкт претуплення. Проблеми уголовної відповідальності. – М.: Закон і право, ЮНИТИ, 1998. / Електронний ресурс: Режим доступу: [http://www.pravo.vuzlib.net/book\\_z246.html](http://www.pravo.vuzlib.net/book_z246.html). **11.** *Іоани Павел II.* Окружное послание о ценности и нерушимости человеческой жизни // Энциклика Evangelium vitae «Евангелие жизни» / Електронний ресурс: Сайт католической информационной службы «Agnus». / Режим доступу: [http://www.catholic.uz/holy\\_material.html?id=475#intro](http://www.catholic.uz/holy_material.html?id=475#intro). **12.** *Карраско де Паула И.* Эвтаназия (пер. М. Печерской) // Лексикон. – С. 975-981. **13.** *Корнас-Белла Д.* Права ребёнка, сексуальное насилие и эксплуатация (пер. Т. Никитинской) // Лексикон. – С. 615-632. **14.** *Кудряцев В.И.* Правовое поведение: норма и патология. – М.: Наука, 1982. – 287 с. **15.** *Льовера А.К.* Права человека: их основание (пер. В. Тимофеевой) // Лексикон. – С. 633-648. **16.** *Мини Дж., Мини М.* Жизнь и свободный выбор: «pro choice» (пер. В. Тимофеевой) // Лексикон. – С. 253-262. **17.** *Нерсесянц В.С.* Философия права: учеб. для вузов. – М.: ИНФРА-М – НОРМА, 1997. – 652 с. **18.** *Плахов В.Д.* Социальные нормы. Философские основания общей теории. – М.: Юрид. лит., 1985. – 283 с. **19.** *Полаино-Лоренте А.* Однополый «брак» (пер. Е. Июльской) // Лексикон. – С. 525-536. **20.** Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони штучного переривання вагітності (абортів)» (№ 10170 від 12.03.2012 р.) // Офіційний Сайт Верховної Ради України. Електронний ресурс / Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?id=&pf3511=42765](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42765). **21.** *Турчинов А.* Свидетельство: Художественно-документальная повесть; эссе. – К.: Изд-во «Криница», 2006. – 288 с. **22.** *Хаган Джек-зеф Х.* Новые модели семьи (пер. М. Печерской) // Лексикон. – С. 489-493. **23.** *Фома Аквинский.* Сумма теологии / Пер. с лат. С.И. Иеремеева. – Ч. II-I; Вопросы 1-48. – К.: Ника-Центр, 2006. – Вопрос 47. – 576 с.

УДК 340.1

**Л. О. МАКАРЕНКО,**  
кандидат юридичних наук

## ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЦІННІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

*У даній статті розкривається культура як особливий рівень соціального простору, в якому формується кожне окреме суспільство. Культура трансформує історичний досвід в цінності життя, творчості, соціальних значень, людських якостей і т.д. Підкреслюється, що правова культура справляє значний вплив на все суспільне життя, на утвердження, збереження і трансляцію правових цінностей.*

*Зроблено висновок, що високий рівень правової культури не може бути наві'язаний суспільству, а формується тільки в результаті усвідомленого прийняття системи за-*

гальнолюдських, суспільно-правових цінностей. Це ті цінності, які нині покладені в основу сучасного праворозуміння. Саме тому питання розуміння права прямо впливає на те, як кожна окрема особа усвідомлює право та відображає його у суспільному житті, яка система цінностей стає домінуючою правосвідомості людини.

**Ключові слова:** культура, правова культура, право, рівність, свобода, справедливість.

**Макаренко Л. А. Правовая культура как ценность общественной жизни**

*В данной статье раскрывается культура как особенный уровень социального пространства, в котором формируется каждое отдельное общество. Культура трансформирует исторический опыт в ценности жизни, творчества, социальных значений, человеческих качеств и т. д. Подчеркивается, что правовая культура оказывает значительное влияние на всю общественную жизнь, на утверждение, сохранение и трансляцию правовых ценностей.*

*Сделан вывод, что высокий уровень правовой культуры не может быть навязан обществу, а формируется только в результате осознанного принятия системы общечеловеческих, общественно-правовых ценностей. Это те ценности, которые сегодня положены в основу современного правопонимания. Именно поэтому вопросы понимания права напрямую влияют на то, как каждая отдельная личность осознает право и отображает его в общественной жизни, какая система ценностей становится доминантой правосознания человека.*

**Ключевые слова:** культура, правовая культура, право, равенство, свобода, справедливость.

**Макаренко Л. О. Legal culture as the value of social life**

*A culture as a special level of a social space where every separate society is formed has been described in this article. A culture transforms historical experience in the values of life, creation, social values, human qualities and etc, it is emphasized that legal culture has considerable influence on education, assertion, saving and translation of legal values.*

*It is concluded that the high level of legal culture cannot be imposed on the public, and is formed only by the conscious adoption of a system of universal, social and legal values. These are the values that are now the basis for the modern understanding of law. That is why the concept of law issues directly affects how each individual is aware of the right and displays it in public life, which is the dominant value system of justice rights.*

**Key words:** culture, legal culture, law, equality, freedom and justice.

Важливим завданням демократичної, соціальної і правової держави є створення повноцінного механізму правового забезпечення суспільства, під яким слід розуміти нормативно-правову основу культури, правові гарантії реалізації, захисту і відповідальності суб'єктів культурно-правових відносин.

Перехід до нового рівня світоглядної культури третього тисячоліття є досить складним процесом. Починається він з групи людей, які є носіями нової світоглядної культури, що викликає в їхніх душах відповідний резонанс. В умовах поширення в суспільстві інших цінностей цей резонанс можливий саме в людей, в яких ці цінності мають високий духовний вимір, і при виникненні соціальної необхідності такі люди активізуються, відчуваючи моральну відповідальність за своє суспільство, державу.

Кожна людина потенційно є охоронцем і творцем культури. Остання живе або помирає завдяки людині, і людина відповідальна за неї. Будь-який людсь-

кий крок, будь-який вчинок, будь-яке проголошене слово, з одного боку, створює, а з іншого – наслідую соціокультурні взірці, що є актом існування культури. Все, що робиться, робиться так чи інакше у контексті існуючих взірців, а все, що зроблене, висловлене, записане, стало минулим, у свою чергу, входить в універсум культури, набуває функцій взірця і визначає тією чи іншою мірою подальше життя людей<sup>1</sup>.

Кожна епоха, кожне соціальне утворення, що займають своє місце на різних етапах розвитку суспільної культури, створюють власні моделі суспільних відносин, свої суспільні ідеали, яким надається важливе загальнолюдське значення<sup>2</sup>.

Проблема розуміння права в цілому як соціально-культурного феномену завжди займала важливе місце в духовному арсеналі людини. Право – багатоаспектне поняття, а наука про право розробляє і консолідує глибокі і досить різноманітні відомості, що нагромаджені за довгі роки; практика суспільного побуту стала складною і багатоманітною, тому ускладнюється як право, так і уявлення про нього. Крім того, різні культури вкладають у це поняття різний зміст, а деякі моменти в розумінні права навіть спорідненими правовими культурами мають істотне значення<sup>3</sup>.

Розглядаючи право та аналізуючи його як вияв культури, ми акцентуємо увагу на багатогранності та складності явища. На процес його утворення впливають різні причини, на нього перехресно діють численні елементи та умови суспільного життя, і важко знайти той аспект життєдіяльності суспільства, на який би право не мало визначального або істотного впливу.

Цінність сучасного права відображається не лише в його можливості забезпечити високий рівень впорядкування суспільних відносин, а і в реальному задоволенні різноманітних законних, соціально-справедливих інтересів суспільства загалом та окремих індивідів. Право має стати справжнім мірилом свободи та соціальної справедливості.

Основним призначенням сучасного права є: забезпечення суспільної злагоди, гарантування стабільності суспільних відносин; забезпечення автономності особи, визначення міри свободи поведінки особи, гарантування соціальної захищеності індивідуальних суб'єктів; утвердження духовних цінностей та загальнолюдських ідей; знаходження соціального компромісу та врегулювання конфліктів на основі цивілізованих принципів.

Сьогодні, коли відбувається широкомасштабна трансформація соціального буття, змінюються соціальні цінності, норми діяльності і поведінки людей, особливого значення набуває ефективне нормативно-правове упорядкування процесів суспільного розвитку. Необхідність розв'язання цього завдання зумовлює підвищення ролі та значення правової культури, цілеспрямований вплив її цінностей на процес трансформації суспільних відносин.

Правова культура як суспільний феномен є неодмінною умовою динамізації трансформаційних процесів у напрямі формування в Україні правової держави і громадянського суспільства. Цілісність правової культури є важливою складовою здійснення суспільно-правової реформи в країні, утвердження верховенства права в усіх сферах соціального буття, свободи, різноманітних

способів і форм реалізації правового статусу особи, її прав. Правова культура є основою відтворення правового досвіду, розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, утвердження цілісної системи світоглядно-ціннісних орієнтацій<sup>4</sup>.

Як слушно зазначає Ю. Шемшученко, правова культура є необхідною умовою розвитку інтелектуального, духовного потенціалу народу, утвердження цілісної системи світоглядно-ціннісних орієнтацій, передусім сучасного юридичного світогляду, правових ідеалів, сучасного праворозуміння. Право і культура є взаємопов'язаними, взаємодіючими категоріями, оскільки право є елементом культури суспільства, його соціальною цінністю<sup>5</sup>.

Правова культура, яка органічно поєднує в собі національні і загальнолюдські цінності, є невідмінною передумовою наближення та інтеграції України в європейський і світовий правовий простір. Нарешті, правова культура – це детермінанта, здатна стимулювати правовий прогрес, формувати суспільно-правове й духовне поле для реалізації правових цінностей, правового потенціалу людини<sup>6</sup>.

На думку П. Рабіновича, традиційно правова культура розглядається як сукупність правових знань, духовних цінностей, принципів, правової діяльності, правових звичаїв. Водночас правова культура визначається як ступінь правової розвиненості особи, характер її правової діяльності та юридичної практики, рівень засвоєння суб'єктом правових норм і можливості об'єктивної оцінки та прогнозування подальшого розвитку суспільства й держави, характер участі у перетворенні правової дійсності, рівень її правової активності; оволодіння культурою правового мислення. Це така властивість особи, яка характеризується загальною повагою до права, достатнім знанням змісту його норм і вмінням їх здійснювати, а також активною правомірною поведінкою в усіх життєвих ситуаціях<sup>7</sup>.

Правова культура складається з духовних і матеріальних цінностей, які належать до правової дійсності і не мають власної предметності. Творець, носій і реалізатор правової культури – особа. Правова культура – це спосіб діяльності, і в цьому розумінні вона постає як спосіб мислення, норми і стандарти поведінки, включає в себе лише те, що є прогресивного, соціально корисного і цінного<sup>8</sup>.

Ю. Ведерніков зазначає, що правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи, інші соціальні цінності (об'єктивне і суб'єктивне право, правові принципи, правомірна поведінка, законність і правопорядок)<sup>9</sup>.

На думку М. Осипова, правова культура – це елемент правової системи, що являє собою соціальний феномен, який відображає, породжує та моделює правове життя у всьому його різноманітті<sup>10</sup>.

Виокремлюють три форми правової культури: *матеріальна* (писемні пам'ятки права, чинні нормативні акти, міжнародні договори, акти правозастосування, договори, інші писані документи); *організаційна* (дії та діяльність суб'єктів права, що мають юридичне значення); *духовна* [(ідеологеми (ідея

класового права, ідея природного права, утилітаристська концепція права, ідея божественного походження держави тощо), міфи, вчення, концепції, доктрини тощо)].

Структура правової культури багато в чому залежить від того, якої концепції ми дотримуємося. Виходячи з антропологічної концепції, елементами правової культури можна вважати будь-які об'єкти, створені людиною у правовій сфері: законодавство, звичаї, правові доктрини, юридичні установи тощо. Якщо взяти за основу соціологічну концепцію, елементами правової культури будуть правові норми, цінності та цілі. Якщо дотримуватися філософської концепції, то елементами правової культури будуть способи буття людини у правовій реальності – як суб'єкта правотворчості, реалізації, застосування і тлумачення права. Структура правової культури – це її внутрішня будова, тобто розміщення елементів правової культури та зв'язків між ними. Елемент правової культури – це будь-яке правове явище, що бере участь у здійсненні функцій правової культури і характеризує її особливості. У свою чергу, всі елементи правової культури поділяються на матеріальні (юридичні) документи, організаційні (юридично значимі дії суб'єктів права) і духовні (ідеологеми, міфи, доктрини, концепції, вчення, ідеології тощо)<sup>11</sup>.

В теорії права можна виокремити різні види правової культури залежно від: а) належності (правова культура суспільства; правова культура особи; правова культура групи осіб); б) рівня розвитку (традиційна правова культура; правова культура модерну; правова культура постмодерну); в) особливостей взаємодії правової культури з іншими правовими культурами (відкрита правова культура; закрита правова культура; змішана правова культура)<sup>12</sup>.

У науковій літературі існує кілька класифікацій правової культури, однією з яких є класифікація її за носіями, коли розрізняють два основні види: правову культуру суспільства та правову культуру особи. Але слід зауважити, що ці поняття не можна розглядати окремо, оскільки вони здійснюють взаємний вплив та доповнюють одне одного. Правова культура суспільства, на думку О. Скакун, – це система правових цінностей (форм, норм, принципів та інститутів), що нагромаджуються постійно розвиваються юридичною наукою, освітою і практикою з метою забезпечення якісного стану правового життя особи і суспільства<sup>13</sup>.

Отже, поняття «правова культура» відображає складний зміст реального соціального явища – права, і в нашому розумінні може розглядатись як на рівні особи, коли акценти зміщуються в бік особистих якостей і властивостей індивіда, так і на рівні універсальних узагальнень, коли йдеться про правову культуру суспільства в цілому. Таке розуміння відповідає широкому поглядові на культуру як на категорію, що охоплює всі цінності, створені людством у процесі його духовної та матеріальної діяльності.

Як зазначалося, серед найпоширеніших у сучасній філософії права цінностей можна назвати справедливість, рівність, свободу, людську гідність, невід'ємні права людини, практичну розумність, здоровий глузд тощо. Ідеї свободи, рівності та справедливості є фундаментальними принципами для права. Задекларовані як основні постулати кожної правової системи, вони на-

бувають специфічного змістового забарвлення в різні історичні епохи та в різних культурних ареалах<sup>14</sup>.

Нині в українському суспільстві відбувається поступова переоцінка багатьох правових цінностей, їх нове переосмислення. У сучасній вітчизняній теорії права загальновизнано, що норми закону є правовими лише за умови, що вони виражають сутність права, тобто закріплюють принципи справедливості й гуманізму, визнають і забезпечують права і свободи, честь і гідність людини, виходять з визнання її найвищою соціальною цінністю. Це нове праворозуміння створює основу для нового розуміння всіх інших правових явищ у суспільстві. Отже, правова культура має бути визначена як сукупність досягнень суспільства, його соціальних груп у сфері регулювання суспільних відносин, яке забезпечує верховенство права в суспільному житті, тобто панування правових принципів справедливості й гуманізму, захист прав і свобод людини, її честі та гідності, реальне забезпечення місця людини як найвищої соціальної цінності<sup>15</sup>. Усвідомлення цінності права, отже, обов'язково має бути пов'язане з усвідомленням цінності людини.

Цілком очевидно, що питання права, його розвитку в сучасних умовах потрібно розглядати як невід'ємну складову сучасної правової культури. Остання охоплює ідею права, суть якої полягає в тому, що саме воно як узагальнююча міра свободи, рівності і справедливості в суспільстві має сприяти реальному втіленню людських ідеалів, пов'язаних з людиною як найважливішою соціальною цінністю з погляду не лише національних, а й міжнародних вимог.

Пріоритетною ознакою правової культури є рівність, яка полягає в тому, що права людини, незважаючи на свою неповторність і особливість, взаємодіють як рівні одне з одним<sup>16</sup>. «Рівність не передбачає зрівнялівку, коли всі мають бути однакові. Рівність передбачає те, що кожна людина може мати можливості для реалізації свого потенціалу»<sup>17</sup>. Ще однією не менш важливою ознакою правової культури є свобода, зміст якої полягає в тому, що право поширюється лише на вільних громадян, причому свобода означає дещо більше, ніж тільки можливість кожного учасника правовідносин виявляти свою волю і проводити власну лінію поведінки. Свобода у сфері права виключає самоуправство та сваволю, оскільки в цьому випадку право виступає як форма, норма і міра свободи. Особливість свободи полягає в тому, що коли особа хоче бути вільною, то вона повинна співвідносити власну волю з визнанням волі інших. Саме так виникають правові відносини. До ознак правової культури слід віднести і справедливість, яку слід розглядати як еквівалентність та збалансованість прав та обов'язків, які є невід'ємною складовою правових відносин суспільних суб'єктів. Причому справедливість як ознака права може істотно відрізнитися від соціальної і моральної справедливості. Правова культура виявляється внутрішньою духовною складовою правової системи в суспільстві й проймає правосвідомість, право, правовідносини, законність, правопорядок, правотворчу, правозастосовну та будь-яку іншу діяльність у сфері функціонування права в суспільстві<sup>18</sup>.

Слід наголосити, що право є не лише складовою сучасної правової культури, що зумовлюється і визначається рівнем культури в суспільстві. Феномен

права, на нашу думку, значною мірою полягає у взаємному впливі, в єдності і взаємній гармонії права та культури. Так, стан культури в суспільстві істотно залежить від стану та розвитку права, від стану законодавства, його застосування і правосвідомості членів суспільства. Передумовами розвитку права виступають також інші елементи культури, які визначають спрямованість, рівень і глибину тих чи тих правових пошуків і конструкцій, виділяють ті види суспільних відносин, які потребують правової регламентації.

Зокрема, високий рівень правової культури людини і суспільства, в якому функціонують ефективні механізми відтворення її цінностей, є умовою формування в Україні демократичних засад життєдіяльності.

Однак високий рівень правової культури не може бути нав'язаний суспільству, а формується тільки в результаті усвідомленого прийняття системи загальнолюдських, суспільно-правових цінностей. Це ті цінності, які нині покладені в основу сучасного праворозуміння. Саме тому питання розуміння права прямо впливає на те, як кожна окрема особа усвідомлює право та відображає його у суспільному житті, яка система цінностей стає домінантою правосвідомості людини. З огляду на це можна сподіватися, що природно-правові цінності, які інтегруються та відтворюються в сучасній юридичній науці, стануть частиною суспільної правової свідомості та правової культури як пересічних громадян, так і вищих посадових осіб держави.

Саме тому кожен громадянин України має свідомо брати участь у проведенні реформ, які потребують високого рівня правової культури наших громадян. Йдеться про таку правову культуру, яка б відповідала викликам глобалізаційних процесів, власним історичним традиціям, ментальності нашого народу, слугувала б гарантом розбудови правової, соціальної держави, ефективної дії громадянського суспільства<sup>19</sup>.

1. *Черткова Е. Л.* Специфика утопического сознания и проблема идеала // Идеал, утопия и критическая рефлексия. – М., 1996. – С. 232–233. 2. *Прокофьев А. В.* Фундаментальное этическое равенство и проблемы социальной этики // Общественные науки и современность. – 2002. – № 2. – С. 141. 3. *Сигалов К. Е.* Среда права: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве». – М., 2010. – С. 3. 4. *Скурлатівський А.* Взаємозв'язок правової культури і соціального буття в процесі суспільної трансформації // Право України. – 2002. – № 1. – С. 118. 5. *Шемшученко Ю. С.* Теоретичні засади взаємодії права і культури // Право та культура: теорія і практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: МП «Лєся», 1997. – С. 45. 6. *Скурлатівський А.* Формування та розвиток правової культури в українському суспільстві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права». – К., 2004. – С. 3. 7. *Рабінович П. М.* Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник – 5-е вид., зі змін. – К.: Атіка, 2001. – С. 130–131. 8. *Авраменко Л. В.* Теорія держави і права. – Х.: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2004. – С. 162. 9. *Ведерніков Ю. А., Кругл В. С.* Теорія держави і права: навч. посібник. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Центр навч. літ., 2005. – С. 205–206. 10. *Осинов М. Ю.* Правовая культура и механизм ее формирования // Журнал российского права. – 2012. – № 1. – С. 75. 11. Там само. – С. 76. 12. Там само. – С. 77. 13. *Скакун О. Ф.* Юридическая деонтология. – Х.: Эспада, 2002. – С. 191. 14. *Ляшенко В. М.* Право, свобода та ... утопія // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ України. –

1998. – № 1. – С. 11. **15.** Назаренко С. В. До питання про поняття правової культури // Правова культура і підприємництво. – Київ-Донецьк: Ін-т приватного права і підприємництва АПРн України; Донецький ін-т підприємництва, 1999. – С. 18–19. **16.** Снівак В. І. Правова культура виборів в Україні: теорія і практика: монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. – С. 11–12. **17.** Інтегрування гендерного підходу в державну політику України. – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. – С. 6. **18.** Снівак В. І. Вказ. праця. – С. 11–12. **19.** Сербин Р. А. Правова культура – важливий фактор розбудови правової держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права». – К., 2003. – С. 10.

УДК 341.1

**О. В. СТРЕЛЬЦОВА,**  
кандидат юридичних наук

## **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ МІЖДЕРЖАВНІ ОБ'ЄДНАННЯ В ІНШИХ РЕГІОНАХ СВІТУ (порівняльно-правовий аналіз правової природи)**

*Статтю присвячено аналізу підходів до визначення юридичної природи Європейського Союзу та його правової системи. Виокремлюються і досліджуються ознаки міжнародної міждержавної організації, конфедерації та федерації в юридичній природі ЄС. Розглядаються також особливості, притаманні праву цього міждержавного об'єднання, зокрема такі, як верховенство щодо норм права держав-членів та пряма дія в межах національних правових систем. Ці особливості дозволяють дослідникам права ЄС стверджувати, що в рамках цього міждержавного об'єднання сформувалася самостійна правова система sui generis, що не має аналогів на правовій карті світу. Існує й інша точка зору, відповідно до якої правопорядок ЄС належить до нового, третього типу правових систем – так званих інтеграційних (або наднаціональних), які займають самостійне місце як щодо національних правопорядків, так і міжнародно-правової системи загалом. У цьому контексті здійснюється порівняльний аналіз юридичної природи ЄС та міждержавних об'єднань інтеграційного типу в Європі й інших регіонах світу (Ради Європи, Андського співтовариства, МЕРКОСУР тощо).*

**Ключові слова:** Європейський Союз, право Європейського Союзу, міждержавні об'єднання інтеграційного типу.

### **Стрельцова О. В. Европейский Союз и межгосударственные объединения интеграционного типа в других регионах мира**

*Статья посвящена анализу подходов к определению правовой природы Европейского Союза и его правовой системы. Выделяются и исследуются признаки международной межправительственной организации, конфедерации и федерации в юридической природе ЕС. Также рассматриваются особенности, свойственные праву этого межгосударственного объединения, в частности такие, как верховенство относительно норм права государств-членов и прямое действие в рамках национальных правовых систем. Эти особенности позволяют исследователям права ЕС утверждать, что в рамках этого межгосударственного объединения сформировалась самостоятельная правовая система sui generis, не имеющая аналогов на правовой карте мира. Существует и другая точка зрения, в соответствии с которой правопорядок ЕС относится к ново-*